DOI: [10.32702/2307-2105-2021.1.100](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.100)

УДК: 338.436.33:004.9

*А. Д. Залєвська-Шишак,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0001-6490-1826*

*Ю. А. Фесун,
магістр 2 року спеціальності «Прикладна економіка»,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0002-7298-9642*

РОЛЬ АГРОХОЛДИНГІВ У ВПРОВАДЖЕННІ ІННОВАЦІЙ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*A. Zalievska-Shyshak
PhD in Economics, Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Yu. Fesun
Master degree, 2 year, Applied Economics,
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

THE ROLE OF AGRICULTURAL HOLDINGS IN THE IMPLEMENTATION OF INNOVATIONS IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE'S ECONOMY

В статті узагальнено підходи до визначення поняття «агрохолдинг». Проаналізовано динаміку земельного банку вітчизняних агрохолдингів. Розглянуто фінансові показники провідних агрохолдингів, зокрема на прикладі показника EBITDA. Розкрито вклад агрохолдингів у впровадження та використання інновацій в аграрному секторі економіки України. Сучасне постіндустріальне суспільство визначає інноваційний фактор як провідний, враховуючи умови інтенсивного розвитку економіки. Інновації виступають головною рушійною складовою забезпечення продуктивності і конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України. Агрохолдинги, володіючи значними фінансовими та матеріальними ресурсами, повинні відігравати ключову роль у впровадженні та використанні інновацій в аграрному секторі економіки. Впровадження інновацій у виробництві дозволить агрохолдингам отримати конкурентні переваги на внутрішньому та зовнішньому ринках та збільшити прибутки.

The article summarizes the approaches to the definition of "agroholding". The dynamics of the land bank of domestic agricultural holdings is analyzed. The financial indicators of the leading agricultural holdings are considered, in particular on the example of the EBITDA indicator. The contribution of agricultural holdings to the introduction and use of innovations in the agricultural sector of Ukraine 's economy is revealed. Modern post-industrial society defines the innovation factor as the leading one, taking into account the conditions of intensive economic development. This resource, as a system of innovations, must be comprehensively implemented in production

processes in order to obtain competitive advantages in the market. Innovations are endowed with those properties that improve and increase the efficiency of interaction in the process of creating an additional product. Innovations are the main driving component of ensuring the productivity and competitiveness of the agricultural sector of Ukraine's economy. Technologies in the agricultural sector should play a key role in all priorities of the state policy in the field of agriculture, because without the appropriate level of development it is impossible to imagine a civilized land market, or systemic management of food safety and quality, or rural development. Therefore, the development of agricultural technologies is the key to the success of our agriculture. Innovative technologies are the engine of technological progress and, of course, contribute to improving the efficiency of not only enterprises but also industries and the economy as a whole. Agricultural holdings, with significant financial and material resources, must play a key role in the introduction and use of innovation in the agricultural sector of the economy. Effective implementation of technological solutions in production processes can occur only in partnership between the state, business and developers of new technologies. The introduction of innovations in production will allow agricultural holdings to gain competitive advantages in domestic and foreign markets, as well as increase their own profits.

Ключові поняття: агрохолдинг; agritech; земельний банк; стартап; аграрний сектор.

Key words: agroholding; agritech; land bank; startup; agrarian sector.

Постановка проблеми. Роль сільського господарства в соціально-економічному розвитку нашої держави займає особливе місце. Аграрний сектор виступає ключовою ланкою, що утворює структуру національної економіки. Його значення полягає у формуванні продовольчої, економічної та енергетичної безпеки країни, а також створенні передумов задля розвитку сільських територій. З метою підвищення конкурентоздатності аграрного сектора набуває популярності новий тип агропромислових об'єднань, що має назву «агрохолдинг». Інновації в сільському господарстві виступають джерелом зростання продуктивності в аграрному секторі. Своєчасне впровадження та використання інновацій у виробництво агропромислових об'єднань призведе до зростання конкурентоспроможності підприємства на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливостям діяльності агрохолдингів в аграрному секторі України були присвячені наукові публікації таких вчених, як В. Г. Андрійчук, А. О. Гуторов, Т. Г. Дудар, Т. В. Мірзоева, О. О. Мороз, В. В. Дударенко, О. Г. Шпикуляк, О. І. Янковська, М. А. Мартинюк. Крім того, діяльністю агрохолдингів та дослідженням інновацій займалися і ряд іноземних вчених, зокрема П. Баркер, Д. Бішоп, Б. Санто, Й. Шумпетер, Дж. Бейлі та інші. Однак ряд питань, що стосуються проблематики вкладу агрохолдингів у розвиток та впровадження інновацій в аграрному секторі залишаються недостатньо дослідженими і потребують подальшого розгляду.

Мета статті. Визначити роль та проаналізувати вклад агрохолдингів у розвиток інновацій в аграрному секторі економіки України.

Виклад основного матеріалу. Розвиток ринкових відносин в економіці України сприяв пошуку нових більш ефективних форм господарювання в аграрному секторі задля підвищення його конкурентоздатності.

В результаті ринкових перетворень та інтеграційних процесів набув популярності такий вид ведення господарської діяльності як «холдинг». Закон України «Про холдингові компанії в Україні» визначає холдингову компанію як акціонерне товариство, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств [5].

Серед підходів до визначення поняття «агрохолдинг» слід виділити наступні:

А. Мартин визначає агрохолдинг як один із різновидів холдингу, що передбачає наявність материнської компанії, яка здійснює контроль над рядом дочірніх підприємств, завданням яких є ведення господарської діяльності у сфері виробництва та переробки сільськогосподарської продукції [4];

Г. Черевко у своїй науковій роботі дає наступне визначення: «агрохолдинг – це сукупність технологічно пов'язаних підприємств, де провідним пакетом акцій володіє головна компанія, що має змогу використовувати наявні земельні ділянки з метою виробництва і реалізації сільськогосподарської чи виробленої з неї продукції» [8];

А. Данкевич розглядає агрохолдинг з юридичної точки зору, визначаючи його як об'єднання капіталів підприємств під контролем управлінської компанії [2].

Зважаючи на існуючі підходи, пропонуємо власне визначення поняття: агрохолдинг – це різновид холдингу, в якому материнська компанія, володіючи контрольним пакетом акцій, займається виробництвом, переробкою, зберіганням та реалізацією сільськогосподарської продукції задля отримання прибутку.

У 2019 році на території України функціонувало 160 агрохолдингів, причому 92 з них мали земельний банк більше 10 тис. га. Тоді як у 2012 році їх було лише 80. ТОП - 10 агрохолдингів за обсягом земельного банку у 2019 році представлено у табл. 1.

Таблиця 1.
Рейтинг ТОП-10 українським агрохолдингів за обсягом земельного банку у 2019 році

№	Назва компанії	Земельний банк, тис. га	Динаміка земельного банку
1.	«Кернел»	600	↑
2.	«UkrLandFarming»	560	↓
3.	«Агропросперіс»	410	↓
4.	«Миронівський хлібопродукт»	370	↓
5.	«Астарта-Київ»	210	↓
6.	«ІМК»	130	↓
7.	«Мрія Агрохолдинг»	119	↓
8.	«Укрпромінвест-Агро»	116,5	↓
9.	«Епіцентр Агро»	115	↓
10.	«AgroGeneration»	109	↓

Джерело: складено на основі [6]

Сукупний земельний банк агрохолдингів у 2019 році склав 3,6 млн. га, що майже на 0,7 млн. га більше, ніж у 2017 році.

Незважаючи на загальний приріст земельного банку агрохолдингів, останні роки характеризуються зменшенням земельного банку провідних агрохолдингів, що може свідчити про появу нових гравців на ринку (рис. 1). Причиною цьому стають процеси злиття та поглинання на земельному ринку в Україні.

Рис. 1. Динаміка зміни земельного банку ТОП-5 агрохолдингів України, тис. га

Джерело: складено на основі [10]

Зазвичай, агрохолдинги є регіональними, адже мають земельні ділянки в багатьох областях України. Наприклад, компанія «Кернел» володіє земельними ділянками в Тернопільській, Одеській, Миколаївській, Кіровоградській, Черкаській, Полтавській, Сумській, Чернігівській, Харківській, Дніпропетровській та Хмельницькій областях.

Попри те, діяльність великих гравців на аграрному ринку на сучасному етапі розвитку уособлюється не лише акумуляцією земельних угідь, а й підвищенням ефективності своєї праці.

Середнє значення фінансового показника EBITDA серед публічних агрохолдингів у 2017 році становило 84,7 млн. дол. США та вперше з 2014 року почало зростати. В першу трійку за даним фінансовим показником потрапили такі холдинги як: «Миронівський хлібопродукт» – 411 млн. дол. США, «Кернел» – 319 млн. дол. США та «Астарта-Київ» – 144 млн. дол. США [9].

Такі фінансові пояснюються перевагами від використання інтегрованих структур, зокрема: ефект від масштабу за рахунок економії на постійних і змінних витратах, можливість впровадження інновацій, залучення висококваліфікованого персоналу та використання якісної техніки.

Володіючи значними фінансовими, матеріальними та кадровими ресурсами, агрохолдинги мають можливість використати наявний потенціал задля зростання ефективності своєї діяльності. Впровадження агротехнологій у виробництво допоможе компаніям зміцнювати свої позиції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Agritech в корпоративному секторі України представлений найбільшими українськими агрохолдингами, які розробляють інноваційні inhouse-продукти, запускають акселератори, а також співпрацюють з вітчизняними і зарубіжними стартапами. Нижче наведений короткий огляд інновацій від провідних українських агрохолдингів (за обсягом земельного банку) [11].

Ukrlandfarming відомий своєю співпрацею зі стартапом Bitrek. Окрім того, представники Ukrlandfarming і про залучення інших вітчизняних стартапів, що спеціалізуються на вимірюванні щільності ґрунту. У своїй діяльності фірма активно використовує інновації, що сприяє зростанню продуктивності її діяльності. Зокрема, автоматизація виробництва представлена через контроль за роботою техніки, моніторинг збору врожаю, облік процесу зважування. Суму коштів, яку щорічно вдається заощадити завдяки впровадженню інновацій, оцінюють в 100 млн. доларів.

Kernel – фінансує стартап CraftScanner, що розробляє модуль автоматичного регулювання глибини обробки ґрунту. Співпрацює з українським agritech-проектами Pixel Solutions, Kray Technology, AeroDrone і Matrix UAV, а також із зарубіжними Gamaya і Geoprospectors. Також Kernel працює над власними рішеннями в області штучного інтелекту і Big Data. Спільно з львівської ІТ-компанією ELEKS холдинг розробляє проект DigitalAgriBusiness, який називає першою в світі комплексною інтелектуальною системою управління виробництвом агрокультур. Нові технології також впроваджуються в таких напрямках, як обробка ґрунту, селекція і адаптація с/г культур, контроль виконання робіт та стану посівів, управління технікою та іншими технічними ресурсами. Впровадження таких технологій дозволило скоротити загальні витрати на 10-15% [11].

Agroprosperis має власне програмне забезпечення AP Agronomist, що використовується агрономами холдингу з 2015 року. AP Agronomist значно спростив і стандартизував завдання агронома, завдяки чому ефективність роботи виросла в кілька разів. Програма допомагає планувати польові роботи, сама визначає перелік необхідних операцій, а також техніки і агрегатів з урахуванням їх доступності в цей день. Завдяки актуальності і узгодженості списків полів, ТМЦ, техніки і співробітників агроном працює точніше і швидше. Програма дозволяє проводити аналіз поточних показників з плановими, легко відслідковуючи динаміку та порівнюючи дані з результатами минулих виробничих періодів. Співробітники Групи «Агропросперіс» мають можливість отримати швидкий доступ до історії поля, зберігати фото стану посівів, бачити урожайність продукції, грамотно плануючи технологічні операції. Така технологія дозволяє успішно розвиватись, підвищуючи ефективність та керованість бізнесу [11].

Компанія МХП у жовтні 2017 року оголосила про запуск акселератора аграрних стартапів разом з UNIt.City Radar Tech. Найкращі стартапи зможуть в майбутньому співпрацювати з МХП. Холдинг вже зараз використовує декілька інноваційних розробок. Зокрема, METEOTREK, спеціалізацією якого є проведення технологічних операцій в сільському господарстві. Додаток MobiMill був створений задля цифровізації бізнес-процесів рослинництва. Ще однією інновацією став Peoplemeter МНР, функцією якого є контроль умов зберігання товарів на полицях в точках продажу. В МХП використовують такий альтернативний енергетичний ресурс, як біогаз. Компанія займає лідируючі позиції в країні з його виробництва. В 2014 р. компанія стала першою в Європі станцією такого рівня технологій. Завдяки впровадженню даних технологій МХП став одним з найбільш інноваційних агрохолдингів в Україні і зумів суттєво збільшити свій прибуток [11].

Серед інших найбільш інноваційних агрохолдингів України слід виділити IMC, Svarog West Group, AgroRegion, Agricom Group, Continental Farmers Group, AgroGeneration [11].

Попри те, незважаючи на позитивний вклад агрохолдингів у розвиток аграрних інновацій, швидкість впровадження інновацій у вітчизняних агрохолдингів значно поступається Заходу. Потужні агрохолдинги хоча й інвестують у розвиток аграрних інновацій, але роблять це з відчутною затримкою. В той час як у розвинених країнах приділяють увагу екологічності виробленої продукції, в Україні головний акцент робиться на зростанні врожаю з одного гектару. Відсутність якісної комунікації між державою, наукою, вищою освітою та підприємництвом значно уповільнює темп впровадження інновацій на підприємствах. Головним інвестором у вітчизняні агротехнології й досі залишається іноземний інвестор [12].

Незважаючи на це, вітчизняний ринок щорічно поповнюється новими агротехнологіями, що сприяють збільшенню ефективності та продуктивності діяльності в сільському господарстві. А ринок володіє достатнім потенціалом для свого зростання, поліпшення економічної ефективності підприємств та покращення позицій на зовнішньому ринку.

Висновки. Розвиток аграрних відносин сприяв появі нових типів агропромислових об'єднань, одним з яких є агрохолдинги. Дослідження діяльності агрохолдингів показали, що вони містять ряд переваг і потенційних можливостей, щоб стати ефективним інструментом задля підвищення конкурентоспроможності аграрної сфери в цілому. Наявність значних фінансових ресурсів спонукає агрохолдинги інвестувати в агротехнології задля підвищення ефективності діяльності власного виробництва. Головними агрохолдингами, які займаються впровадженням інновацій у власних компаніях є Kernel, Agroprosperis, Ukrlandfarming та МХП. Проте, активності даних компаній не вистачає, щоб сповна реалізувати потенціал вітчизняних агротехнологій. Найбільшим попитом українські інновації в аграрному секторі користуються у закордонних інвесторів.

Список використаних джерел.

1. Гирник Л. В. Діяльність агрохолдингів в Україні та їхній вплив на розвиток сільського господарства. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. Серія : Економіка і менеджмент. – 2016. – № 1. – С. 35-43. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsuem_2016_1_7
2. Данкевич А. Є. Роль агрохолдингів у соціально-економічному розвитку села. *Агросвіт*. – 2011. – № 12. – С. 30–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2011_12_6
3. Завальнюк К. С. Особливості розвитку та функціонування агрохолдингів в Україні. *Економіка та управління підприємствами*. – 2015. – Випуск 1 (123). – УДК 338.436:631.115(477). – URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20171\(123\)/sep20171\(123\)_056_ZavalnyukK.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20171(123)/sep20171(123)_056_ZavalnyukK.pdf)
4. Мартин А. Захист економічної конкуренції у сільськогосподарському землекористуванні : переваги і недоліки агрохолдингів. *Землевпорядний вісник*. – 2010. – № 8. – С. 26–32.
5. Про холдингові компанії в Україні : Закон України від 01.01.2016 № 3528-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 34. – Ст.291.
6. Рейтинг агрохолдингів України 2019 по розміру земельного банку. // Agricultural Consulting. – [Електронний ресурс]. – 2019. – URL: <http://farming.org.ua>
7. Хірса І. М. Інструменти інноваційних іт-рішень в розвитку діяльності підприємств аграрного сектору України. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8410> (дата звернення: 17.01.2021).
8. Черевко Г. Агрохолдинги як нові організаційні форми крупнотоварного господарювання в агробізнесі України. *Аграрна економіка*. – 2012. – Т. 5. – № 1-2. – С. 32-39. – С. 33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ae_2012_5_1-2_9.
9. LFM BOOK 2018 // Український клуб аграрного бізнесу. – [Електронний ресурс]. – 2018. – с. 18 – URL: http://ucab.ua/files/lfm_book/LFM_book_demo.pdf
10. Latifundist.com [Електронний ресурс] // Головний сайт про агробізнес: [сайт]. – URL: <https://latifundist.com/>
11. UKRAINIAN AGRITECH INDUSTRY GUIDE [Електронний ресурс]. – 2017. – URL: https://data.unit.city/agritech/guide/f98ewf9fewfw/AgriTech_Industry_guide_ua.pdf
12. Пыль в глаза. Насколько инновационны украинские агрохолдинги / Пучко Р. // Ліга. Бізнес. – [Електронний ресурс]. – 2018. – URL: <https://biz.liga.net/agritech/all/opinion/pyl-v-glaza-naskolko-innovatsionny-ukrainskie-agroholdingi>

References.

1. Gyrnik, L. (2016), "Activities of agricultural holdings in Ukraine and their impact on agricultural development", *Visnyk Shkhidnoievropejs'koho universytetu ekonomiky i menedzhmentu*, [Online], vol. 1, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsuem_2016_1_7 (Accessed 17 Jan 2021).
2. Dankevich, A. (2011), "The role of agricultural holdings in the socio-economic development of the village", *Ahrosvit*, [Online], vol. 12, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2011_12_6 (Accessed 17 Jan 2021).
3. Zavalnyuk, K. (2015), "Features of development and functioning of agricultural holdings in Ukraine", *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy*, [Online], vol. 1, no 123, available at: URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20171\(123\)/sep20171\(123\)_056_ZavalnyukK.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20171(123)/sep20171(123)_056_ZavalnyukK.pdf) (Accessed 17 Jan 2021).
4. Martin, A. (2010), "Protection of economic competition in agricultural land use: advantages and disadvantages of agricultural holdings", *Zemlevporiadnyi visnyk*, [Online], vol. 8, pp. 26-32.
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), The Law of Ukraine " About holding companies in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3528-15> (Accessed 17 Jan 2021).
6. Agricultural Consulting (2019), "Rating of agricultural holdings of Ukraine 2019 by the size of the land bank", [Online], available at: <http://farming.org.ua> (Accessed 17 Jan 2021).
7. Khirsa, I. (2020), "Tools of innovative it solutions in the development of enterprises of the agricultural sector of Ukraine", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 12, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8410> (Accessed 17 Jan 2021).
8. Cherevko, G. (2012), "Agroholdings as new organizational forms of large-scale management in agribusiness of Ukraine", *Ahrarna ekonomika*, [Online], vol. 5, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ae_2012_5_1-2_9 (Accessed 17 Jan 2021).
9. Ukrainian Agribusiness Club (2018), "LFM BOOK", [Online], available at: http://ucab.ua/files/lfm_book/LFM_book_demo.pdf (Accessed 17 Jan 2021).
10. Latifundist (2021), [Online], available at: <https://latifundist.com/> (Accessed 17 Jan 2021).
11. AGRITECH Unit (2017), "Ukrainian agritech industry guide", [Online], available at: https://data.unit.city/agritech/guide/f98ewf9fewfw/AgriTech_Industry_guide_ua.pdf (Accessed 17 Jan 2021).
12. Puchko, R. (2018), "Dust in your eyes. How innovative are Ukrainian agricultural holdings", *Liha. Biznes*, [Online], available at: <https://biz.liga.net/agritech/all/opinion/pyl-v-glaza-naskolko-innovatsionny-ukrainskie-agroholdingi> (Accessed 17 Jan 2021).

Стаття надійшла до редакції 20.01.2021 р.